

mgr Łukasz Janiszewski*

MODELE ORGANIZACJI TRZECIEGO SEKTORA

THIRD SECTOR ORGANIZATION MODELS

Abstract

Non-governmental organizations have similar roles throughout Europe. They are meant to make people live better. However, the legal conditions in individual countries, due to their historical background and the socio-economic situation, are quite different. In this paper, the author shows the forms of activities of non-governmental organizations in European countries and the processes that took place there, and thanks to which European organizational models have evolved.

Keywords: Third Sector, organization models, NGO's

JEL classification: L31, L39

Wstęp

Trzeci Sektor¹ pełni w społeczeństwie demokratycznym dwie funkcje: po pierwsze, stwarza możliwości pozytywnej działalności dla jednostek bądź ogółu społeczeństwa, po drugie zaś, pozwala na zacieśnianie więzi, przez co ludzie mogą poczuć, że tworzą wspólnotę – narodową, gminną bądź sąsiedzką. To zadanie jest w Polsce szczególnie istotne, ponieważ kilkudziesięcioletnie funkcjonowanie gospodarki centralnie planowanej w znacznym stopniu zniszczyło tzw. wspólnoty lokalne².

* mgr inż., Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego, Instytut Ekonomii i Finansów, Katedra Ekonomii i Polityki Gospodarczej; ljaniszewski@vp.pl

¹ Na wzór literatury anglojęzycznej zastosowano zapis Trzeciego Sektora (*Third Sector*) z wielkich liter, także w celu jednoznacznego wskazania, że nie chodzi o inny sektorowy podział gospodarki (rolnictwo, przemysł, usługi).

² Z. Lasocik, *Kilka uwag o roli organizacji pozarządowych w państwie demokratycznym*, Fundusz Współpracy, Warszawa 1994, s. 4.

Trzeci Sektor wciąż nie został do końca poznany i sklasyfikowany, a specyfika podmiotów tej części gospodarki nie jest jeszcze w pełni usystematyzowana – wynika to głównie z ich złożonej struktury. Celem artykułu jest odpowiedź na pytanie badawcze, czy historia i położenie geograficzne państw europejskich wpływają w sposób istotny na funkcjonowanie organizacji Trzeciego Sektoru.

1. Metodyka badań

Artykuł ma charakter przeglądowny. Badaniu podlegały organizacje pozarządowe działające w państwach europejskich, ich struktura i różnice występujące między nimi. Wykorzystano przede wszystkim analizę literatury przedmiotu. Na tej podstawie podjęta została próba zdefiniowania kategorii i cech badanych organizacji oraz ich ujęcia w podejście modelowe.

2. Trzeci sektor – problemy definicyjne

Teoria trzech sektorów – jedna z koncepcji przemian procesu rozwoju gospodarczego – została sformułowana w pierwszej połowie XX wieku przez A. Fishera, C. Clarka i J. Fourastięgo. Wydzielili oni części struktury gospodarczej, doprowadzając do podziału gospodarki na trzy sektory: sektor I – rolnictwo i przemysł wydobywczy, sektor II – przemysł przetwórczy i budownictwo oraz sektor III – usługi³. Ze względu na działalność społeczno-gospodarczą natomiast wyróżnia się: instytucje państwa (administrację), organizacje gospodarcze działające dla zysku (przedsiębiorstwa) oraz organizacje pozarządowe.

W polskiej literaturze przedmiotu wciąż panuje bałagan pojęciowy, wynikający głównie z konieczności czerpania z terminologii obcojęzycznej (zwłaszcza amerykańskiej i angielskiej). Trzeci Sektor często jest określany mianem „sektora niezależnego” lub „sektora non profit”⁴, a obejmuje on formalne organizacje, które nie są nastawione na zysk, lecz na zaspokajanie

³ P. Adamczyk, *Regionalne zróżnicowanie przemian w trójsektorowej strukturze osób pracujących w Polsce po akcesji do Unii Europejskiej*, „Roczniki Naukowe Ekonomii Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich”, t. 99, z. 4, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego, Warszawa 2012, s. 30.

⁴ R.A. Lohmann, *The commons. New perspectives on nonprofit organizations and voluntary action*, Jossey-Bass Publishers, San Francisco 1992, s. 23 (rozdz. 1: *Current Approaches to Nonprofit Organizations and Voluntary Association*).

potrzeb społecznych, w zamian zaś mogą korzystać z przywilejów ekonomicznych, w tym podatkowych⁵.

Cechy organizacji wchodzących w skład Trzeciego Sektora to m.in.:

- wyrazista i trwała struktura organizacyjna,
- niezależność od władz publicznych,
- charakter niezarobkowy,
- samorządność,
- dobrowolność⁶.

Trwałość struktury organizacyjnej oznacza, że organizacja będzie istniała pomimo zmieniającej się liczby członków, pod warunkiem że będzie ona większa od minimalnej określonej przepisami. Struktura ta wiąże się ze zbiorem norm i zasad panujących w organizacji, które nie zmieniają się wraz z rotacją jej członków. Niezależność to całkowity brak powiązań strukturalnych z sektorem publicznym. Charakter niezarobkowy sprowadza się do tego, że instytucje, które tworzą Trzeci Sektor, nie są nastawione na zysk. W wypadku prowadzenia działalności gospodarczej dochód wypracowany w następstwie podejmowanych działań nie może zostać podzielony między członków, tylko w całości zostaje wykorzystany na cele statutowe. Dobrowolność to częściowe oparcie funkcjonowania tych organizacji na wolontariacie. Organizacje pozarządowe działają dzięki nieodpłatnej pomocy i pracy swoich członków oraz innych osób nieodpłatnie i bez przymusu partycypujących w realizacji celów tychże organizacji.

W ostatnim dziesięcioleciu XX wieku nastąpił szybki postęp w dziedzinie technologii, przyspieszył też rozwój gospodarczy. Związane z tym zwiększające się dysproporcje sytuacji społeczno-ekonomicznej obywateli tylko uwypukliły takie negatywne zjawiska społeczne, jak bieda, bezrobocie i rozmaite patologie. Sektor non profit nie był w stanie zaradzić problemom natury ekonomicznej, dlatego konieczne było jego rozszerzenie o podmioty, dzięki którym mogły powstawać nowe miejsca pracy dla ludzi słabiej radzących sobie na rynku i spychanych na margines społeczeństwa⁷. Poszerzony w ten sposób sektor otrzymał nazwę Trzeciego Sektora.

Klasyczna definicja organizacji non profit mówi o nich jako o podmiotach społecznie użytecznych, działających w oparciu o wolontariat i dobroczynność,

⁵ A. Koźuch, Z. Kołozsko-Chomentowska, *Działalność gospodarcza organizacji publicznych*, Fundacja Współczesne Zarządzanie, Białystok 2003, s. 81 (rozdz. 5: *Działalność gospodarcza organizacji niekomercyjnych*).

⁶ E. Leś, S. Nałęcz, J.J. Wygnański, S. Toepler, L.M. Salamon, *Sektor Non-Profit w Polsce. Szkic do portretu*, The Johns Hopkins University – Instytut Studiów Politycznych PAN – Bank Informacji o Organizacjach Pozarządowych KLON, Warszawa 2000, s. 2.

⁷ K. Kietlińska, *Rozwój przedsiębiorstw społecznych w wybranych krajach europejskich*, [w:] *Harmonizacja finansów publicznych w skali narodowej i europejskiej*, red. K. Piotrowska-Marczak, K. Kietlińska, Difin, Warszawa 2007, s. 177.

których główną cechą jest brak dystrybucji wypracowanego zysku pomiędzy członkami⁸. Organizacje pozarządowe mają specyficzny zakres i specyficzne cele działania. Według Komisji Europejskiej, aby dana instytucja została uznana za organizację non profit, muszą zostać łącznie spełnione poniższe warunki:

- charakter instytucjonalny, co je odróżni od nieformalnych ugrupowań,
- charakter niedochodowy,
- niezależność od sektora publicznego – rządu oraz pozostałych instytucji publicznych,
- sposób zarządzania, z którego wynika, że nie tylko organizacja sama w sobie nie jest nastawiona na zysk, ale również jej członkowie nie spodziewają się uzyskiwania profitów wynikających z członkostwa,
- aktywna działalność organizacji na polu publicznym⁹.

Podobnie organizacje non profit charakteryzuje L.M. Salamon, jako:

- niezależne od państwa – podmioty prywatne, pozarządowe,
- samorządne, posiadające formalną strukturę,
- niedystrybuujące zysków między członków,
- działające na polu publicznym,
- korzystające częściowo z wolontariatu¹⁰.

W różnych regionach świata obserwuje się jednak odmienne przesłanki do tworzenia organizacji wchodzących w skład Trzeciego Sektora. Duże znaczenie mają w tym wypadku stan prawny obowiązujący w danym kraju oraz możliwości utrzymania się podmiotów na rynku¹¹.

Specyfika Trzeciego Sektora w Europie przedstawia się następująco:

- jest ważnym elementem społeczeństwa obywatelskiego,
- jego rozwój spowodowany jest ruchami społecznymi, a wynika z modelu państwa opiekuńczego,
- historyczne uwarunkowania tworzenia Trzeciego Sektora biorą się z dążenia do ograniczenia słabości podmiotów prywatnych,
- Trzeci Sektor funkcjonuje między sektorem rynkowym, rządowym oraz gospodarstwami domowymi i zawiera wszystkie elementy, które nie są realizowane przez pozostałe sektory,

⁸ M. Załuska, *Prawne i organizacyjne ramy działania organizacji pozarządowych*, [w:] *Organizacje pozarządowe w społeczeństwie obywatelskim*, red. M. Załuska, W. Toczyński, E. Leś, J. Boczoń, Wydawnictwo Naukowe Śląsk, Katowice 1998, s. 19.

⁹ B. Seiler, *Organizacje społeczne we współczesnym świecie*, [w:] *Funkcjonowanie instytucji non-profit w oparciu o normy i standardy Unii Europejskiej*, red. M. Fic, Wydawnictwo „Maria”, Zielona Góra 2002, s. 23.

¹⁰ L.M. Salamon, *Partnerzy w służbie publicznej. Zakres i teoria stosunków rządu z organizacjami non profit*, Wydawnictwo IPiSS, „Materiały z Zagranicy”, z. 3(41), Warszawa 1993, s. 29.

¹¹ Ł. Janiszewski, *Organizacje pozarządowe w dobie kryzysu*, [w:] *Trendy ekonomiczne we wspólnocie europejskiej*, red. M. Popović, M. Błaszczak, Studenckie Koło Naukowe Technologii Internetowych i Multimedialnych „IM-Tech”, Łódź 2010, s. 106.

- nie można jednoznacznie wskazać jego granic, ponieważ tworzy obszary mieszane, współpracując z innymi sektorami¹²,
- duża rola samorządu terytorialnego w jego działalności,
- objęcie przez Trzeci Sektor swoim zakresem zarówno typowych organizacji non profit, jak i podmiotów gospodarki społecznej oraz gospodarki współdzielenia,
- działanie oparte na kanonach wspólnoty i solidarności.

Pozytywne aspekty istnienia Trzeciego Sektora – w kategoriach społecznych i ekonomicznych – to:

- oparcie działalności jego podmiotów na zasadach solidarności i współpracy, przez co nastawione są one na realizację zadań społecznych, a nie na osiągnięcie zysku,
- objęcie swoim zakresem organizacji, które dzięki bogatej tradycji są związane z rynkiem i gospodarką publiczną,
- racjonalna gospodarka własnym budżetem, spowodowana działaniami mechanizmów rynkowych,
- współpraca z sektorem prywatnym,
- umożliwienie zmniejszenia wydatków publicznych na cele społeczne, dzięki czemu wolne środki mogą zostać wykorzystane na inne cele w warunkach ciągle zwiększającego się deficytu budżetowego,
- realizacja zasady subsydiarności przez partycypację w przekazanych zadaniach społecznych,
- działania na szczeblu lokalnym, powodujące zacieśnienie więzi, wzrost odpowiedzialności społeczeństwa oraz rozwój samoorganizacji,
- niezależność organizacyjna i finansowa od państwa powoduje, że organizacje powstają z oddolnej inicjatywy społeczeństwa – jako rezultat zapotrzebowania społecznego,
- organizacje te zaspokajają potrzeby nietypowe, szczególnego rodzaju, a nawet uważane za wstydliwe,
- rozwijanie wolontarystycznego zaangażowania społeczeństwa¹³.

Do słabych stron funkcjonowania Trzeciego Sektora można zaliczyć:

- niejednoznaczność przepisów legislacyjnych – przez co pojawiają się niekorzystne ich interpretacje zarówno przez organizacje, jak i przez organy ustawodawcze,
- niskie kompetencje administracji publicznej, powstrzymujące wprowadzenie nowych przepisów prawnych,
- niewystarczające środki przeznaczane na badania rynkowe funkcjonowania instytucji Trzeciego Sektora oraz ich relacji z pozostałymi sektorami,

¹² K. Kietlińska, *Rola trzeciego sektora w społeczeństwie obywatelskim*, Difin, Warszawa 2010, s. 74.

¹³ *Ibidem*.

- niedobór środków finansowych, który powoduje nierównomierny rozwój placówek i instytucji Trzeciego Sektora oraz luki w terytorialnym i rodzajowym ich rozmieszczeniu,
- nikłe zainteresowanie organizacjami Trzeciego Sektora na terenach wiejskich i w małych miejscowościach¹⁴,
- niedostatki wiedzy i umiejętności pracowników samych organizacji Trzeciego Sektora.

Słabości Trzeciego Sektora, dotyczące zarówno kondycji ekonomicznej, jak i pozaekonomicznej, spowodowane są przeważnie czynnikami zewnętrznymi. Aby Trzeci Sektor funkcjonował coraz lepiej, należy zahamować postępujący proces biurokratyzacji oraz uzupełnić braki w kadrach.

3. Wyniki badań

Przegląd wybranej literatury przedmiotu pozwolił na wyodrębnienie różnic między różnymi organizacjami Trzeciego Sektora i sklasyfikowanie tych podmiotów (z podziałem na grupy) w zależności od położenia geograficznego. Najważniejsze aspekty pozwalające na wytypowanie modeli funkcjonowania Trzeciego Sektora w Europie to rola, jaką odgrywają, i ich znaczenie w systemie społeczno-politycznym. Modele te zaczęto stosować ze względu na odrębności organizacyjne w poszczególnych regionach Europy. Zaliczamy do nich według kryterium geograficznego modele:

- anglosaski,
- kontynentalny,
- skandynawski,
- śródziemnomorski,
- postsocjalistyczny¹⁵.

3.1. Model anglosaski

Stosowany w Wielkiej Brytanii, nazywany inaczej rezydualnym, opiera się na Prawie o dobroczynności (*Charity Act*) z 1601 roku, a został uformowany przez politykę prywatyzacji sfery publicznej propagowaną przez premier Margaret Thatcher.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ *Elementarz trzeciego sektora*, Bank Informacji o Organizacjach Pozarządowych Klon/Jawor, Warszawa 2005, s. 112–114.

W modelu tym usługi publiczne zlecane są na zewnątrz, instytucjom „sektora niezależnego”, czyli zarówno przedsiębiorstwom komercyjnym, jak i organizacjom pozarządowym. Podmioty, które chciałyby wykonać daną usługę, najczęściej muszą stanąć do otwartego przetargu, gdyż konkurencja jest bardzo duża.

Coraz częściej organizacje pozarządowe ulegają komercjalizacji, ponieważ są zmuszone konkurować z firmami nastawionymi na zysk. W związku z tym muszą przygotować lepsze oferty, następnie „zarobić” na wykonywanych zadaniach, tak aby mieć fundusze do przygotowania kolejnych ofert. Mniejsze podmioty stają się często konsorcjami, aby utrzymać płynność finansową, bowiem za zakontraktowane usługi otrzymują od państwa zapłatę dopiero po ich wykonaniu¹⁶.

Podstawowe formy brytyjskich *charities* to:

- trusty,
- stowarzyszenia nierejestrowe,
- spółki z o.o., które jako jedyne z wymienionych posiadają osobowość prawną,
- uczelnie wyższe, w tym uniwersytety oraz politechniki.

Usługi publiczne realizują również komisje kościelne znajdujące się w specjalnym Rejestrze Towarzystw Pomocy Wzajemnej (mają one odmienny status – *exempted charities*). Wszystkie te podmioty otrzymują po zarejestrowaniu możliwość zwolnień podatkowych, natomiast inne organizacje społeczne, niebędące *charities* – prywatne placówki oświaty, szpitale – jeżeli chcą otrzymać zwolnienia, muszą wykazać, że wydając swoje dochody, wykonują cel pożytku publicznego¹⁷.

3.2. Model kontynentalny

Za twórcę tego systemu uważany jest Otto von Bismarck. Jest to pierwszy model, gdzie obywatele w okresie aktywności zawodowej dokonują ubezpieczenia społecznego, z którego następnie będą się utrzymywać po zakończeniu tego okresu. Zastosowanie takiego systemu pozwala na zagwarantowanie podstawowych świadczeń socjalnych, natomiast większość zadań z dziedziny zaspokajania potrzeb społecznych zostaje powierzona organizacjom pozarządowym, kościelnym oraz świeckim. Fundamentem tego modelu jest zasada pomocniczości, która przyznaje pierwszeństwo w świadczeniu usług organizacjom społecznym i kościołom.

Model ten występuje w dwóch wariantach, jako:

- 1) model korporacyjny – w Szwajcarii, Austrii i Niemczech;
- 2) model etatystyczny – we Francji oraz w Belgii.

¹⁶ A. Rymsza, *Partnerzy służby publicznej? Wyzwania współpracy sektora pozarządowego z administracją publiczną w świetle doświadczeń amerykańskich*, „Trzeci Sektor” 2005, nr 3, s. 53–66.

¹⁷ E. Leś, *Od filantropii do pomocniczości. Studium porównawcze rozwoju i działalności organizacji społecznych*, Dom Wydawniczy ELIPSA, Warszawa 2000, s. 103–105.

Model korporacyjny funkcjonuje na ogólnych zasadach przedstawionych powyżej. Organizacje w Szwajcarii, Austrii czy Niemczech są duże i opierają się na pracy płatnego personelu.

Etatyzm francuski z kolei rozwinął się w XIX wieku, kiedy obowiązywał zakaz działalności stowarzyszeń, zakonów, katolickich szkół oraz prywatnych placówek służby zdrowia¹⁸. Dopiero w 1901 roku wprowadzono ustawę o stowarzyszeniach i zalegalizowano działające nielegalnie stowarzyszenia świeckie. W latach 80. XX wieku nastąpił gwałtowny wzrost liczby podmiotów Trzeciego Sektora, które podjęły się realizacji zadań publicznych na rzecz zatrudnienia, administrowanych i dotowanych w części przez państwo¹⁹, ponieważ Francja wprowadziła dofinansowania i różnego rodzaju zwolnienia z obciążeń podatkowych.

3.3. Model skandynawski

Rola organizacji pozarządowych jest tutaj najmniejsza. Państwo opiekuńcze, prowadząc dość aktywną politykę społeczną, nie potrzebuje rozwiniętej działalności organizacji pozarządowych w tym zakresie.

Model skandynawski charakteryzuje się szeroko rozwiniętą ideą socjaldemokracji. Opiera się przede wszystkim na zasadzie pożytku wzajemnego. Dzieje się tak dlatego, że za pożytek publiczny odpowiedzialne jest państwo. Skandynawię charakteryzuje bardzo wysoki poziom wolontariatu. Jest on najwyższy w całej Europie. Olbrzymie koszty ekonomiczne prowadzenia rozbudowanej polityki społecznej przez państwo sprawiają jednak, że konieczne jest zweryfikowanie tego podejścia oraz przekazanie części zadań organizacjom pozarządowym. Model ten stosowany jest w Szwecji, Danii, Finlandii i Norwegii.

Szwecja stosuje politykę państwa opiekuńczego, państwa dobrobytu (*welfare state*), dlatego tak bardzo rozwinęły się tam spółdzielnie i przedsiębiorstwa społeczne prowadzące działalność gospodarczą. Drugą grupą działającą w Trzecim Sektorze są podmioty świadczące usługi społeczne: fundacje i stowarzyszenia non profit.

Podobnie rzecz ma się w Danii. Usługi społeczne są w znacznym stopniu finansowane przez państwo, a spółdzielczość zajmuje ważne miejsce w działaniach na szczeblu lokalnym. Istotne problemy, które wymagają szybkiej reakcji państwa, są rozwiązywane dzięki pomocy licznych programów organizowanych społecznie²⁰.

¹⁸ Eadem, *Organizacje społeczne. Studium porównawcze*, Fundusz Współpracy, Warszawa 1998, s. 75.

¹⁹ Eadem, *Od filantropii do pomocniczości...*, s. 128.

²⁰ K. Kietlińska, *Rozwój przedsiębiorstw społecznych...*, s. 179–180.

3.4. Model śródziemnomorski

Model śródziemnomorski, zwany rudymmentarnym, poza krajami basenu Morza Śródziemnego (Portugalia, Hiszpania, Włochy i Grecja) stosowany jest również – co można uznać za zaskakujące – w Irlandii.

Z powodu dyktatorskich rządów i zawirowań politycznych w XX wieku Trzeci Sektor nad Morzem Śródziemnym powstał bardzo późno. W czasach dyktatury postrzeganie Trzeciego Sektora było podobne do modelu kontynentalnego (przewaga związków zawodowych i rozwój korporacjonizmu). Wszelkie przejawy samopomocy i spółdzielczości były odbierane jako agresja i opozycja w stosunku do dyktatury.

Region śródziemnomorski cechuje się silnymi więziami i samopomocą w obrębie rodziny. Właśnie to może być przyczyną niskiego odsetka wolontariuszy w organizacjach²¹. W krajach tych publiczny system zabezpieczeń społecznych zawsze był ograniczony. Nie udało się zastosować modelu pełnego zatrudnienia. Pomoc socjalną w znacznej mierze uzupełniała działalność charytatywna Kościoła i organizacji społecznych.

Obecnie we Włoszech nie istnieją przepisy prawne dotyczące przedsiębiorstw społecznych. Podmiotami Trzeciego Sektora, pełniącymi funkcje społeczne i posiadającymi cechy przedsiębiorstw społecznych, są spółdzielnie socjalne, których działalność została uregulowana dopiero w 1991 roku. Ustawa podzieliła je na dwa rodzaje: pierwszy, świadczący usługi z zakresu ochrony zdrowia oraz oświaty, i drugi – integrujący społecznie i zawodowo osoby wykluczone z rynku pracy²² i marginalizowane.

3.5. Model postsocjalistyczny

W krajach postsocjalistycznych Trzeci Sektor właściwie do tej pory nie jest równorzędnym partnerem dla rządu, tylko odgrywa uzupełniającą rolę. Jego instytucje wykorzystuje się tam, gdzie państwo nie działa lub nie ma zamiaru ingerować²³.

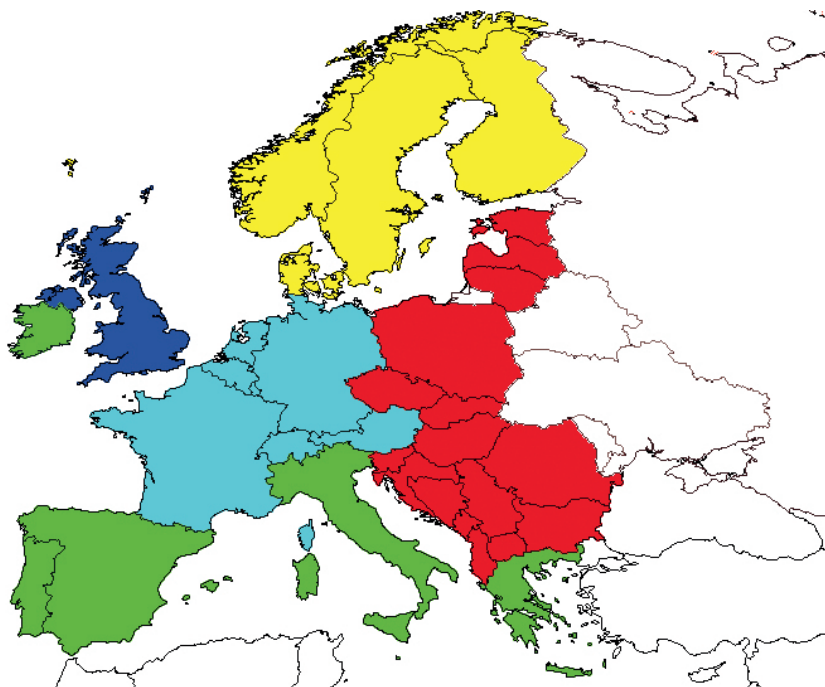
Historia rozwoju polityki społecznej w krajach z byłego bloku sowieckiego przypomina pod pewnymi względami model śródziemnomorski. Rządy, które blokowały przejawy samopomocy, zdecydowały o tym, że w Polsce dopiero po obradach Okrągłego Stołu zaczęły gwałtownie tworzyć się fundacje, stowarzyszenia oraz spółdzielnie socjalne.

²¹ M. Gumkowska, *Na rzecz silnego partnerstwa w poszerzonej Europie – materiały pokonferencyjne*, CEDAG Europejski Komitet na rzecz Organizacji Pozarządowych, Warszawa 2003.

²² K. Kietlińska, *Rozwój przedsiębiorstw społecznych...*, s. 184–185.

²³ R. Skrzypiec, *Trzeci Sektor w Europie*, [za:] P. Frič, *The uneasy partnership of the state and the third sector in the Czech Republic*, [w:] *The Third Sector in Europe. Prospects and challenges*, red. S.P. Osborne, Routledge, Taylor and Francis, London–New York 2008, s. 251.

Tradycje wyżej wymienionych modeli polityki społecznej miały olbrzymi wpływ na kształtowanie się specyfiki polskiego Trzeciego Sektora we wczesnych latach 90. XX wieku. Obecnie trwają w naszym kraju poszukiwania własnego modelu, jednakże nie mają one sprecyzowanego charakteru. Polska to kraj, w którym społeczeństwo nie jest ani na tyle bogate, ani na tyle aktywne, żeby propagować liberalny model anglosaski. Polska nie jest też aż tak zamożna, aby wprowadzić czysty model państwa opiekuńczego.

Rysunek 1. Zakres terytorialny występowania poszczególnych modeli organizacyjnych Trzeciego Sektora w krajach europejskich (bez Europy Wschodniej)

Źródło: opracowanie własne.

Podsumowanie i wnioski

Przeprowadzony przegląd literatury przedmiotu nasuwa wniosek o istotności różnic historyczno-geograficznych w procesie tworzenia i organizowania się Trzeciego Sektora. Modele, które się wyłoniły, odzwierciedlają wpływ owych różnic na działalność organizacji.

Podział Europy ze względu na zakres terytorialny występowania poszczególnych modeli organizacyjnych został przedstawiony na rysunku 1. Nie zostały

na nim ujęte kraje byłego Związku Radzieckiego, poza Litwą, Łotwą i Estonią²⁴. I tak można stwierdzić, że modele anglosaski, kontynentalny, skandynawski oraz postsocjalistyczny są skupione przestrzennie, natomiast model śródziemnomorski obejmuje swoim zakresem różne regiony Europy (Grecja, Włochy, Hiszpania, Portugalia – basen Morza Śródziemnego oraz Irlandia Północna).

Bibliografia

- Adamczyk P., *Regionalne zróżnicowanie przemian w trójsektorowej strukturze osób pracujących w Polsce po akcesji do Unii Europejskiej*, „Roczniki Naukowe Ekonomii Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich”, t. 99, z. 4, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego, Warszawa 2012.
- Elementarz trzeciego sektora*, Bank Informacji o Organizacjach Pozarządowych Klon/Jawor, Warszawa 2005.
- Gumkowska M., *Na rzecz silnego partnerstwa w poszerzonej Europie – materiały pokonferencyjne*, CEDAG Europejski Komitet na Rzecz Organizacji Pozarządowych, Warszawa 2003.
- Janiszewski Ł., *Organizacje pozarządowe w dobie kryzysu*, [w:] *Trendy ekonomiczne we wspólnocie europejskiej*, red. M. Popović, M. Błaszczak, Studenckie Koło Naukowe Technologii Internetowych i Multimedialnych „IM-Tech”, Łódź 2010.
- Kietlińska K., *Rola trzeciego sektora w społeczeństwie obywatelskim*, Difin, Warszawa 2010.
- Kietlińska K., *Rozwój przedsiębiorstw społecznych w wybranych krajach europejskich*, [w:] *Harmonizacja finansów publicznych w skali narodowej i europejskiej*, red. K. Piotrowska-Marczak, K. Kietlińska, Difin, Warszawa 2007.
- Kożuch A., Kołoszko-Chomentowska Z., *Działalność gospodarcza organizacji publicznych*, Fundacja Współczesne Zarządzanie, Białystok 2003.
- Lasocik Z., *Kilka uwag o roli organizacji pozarządowych w państwie demokratycznym*, Fundusz Współpracy, Warszawa 1994.
- Leś E., *Od filantropii do pomocniczości. Studium porównawcze rozwoju i działalności organizacji społecznych*, Dom Wydawniczy ELIPSA, Warszawa 2000.
- Leś E., *Organizacje społeczne. Studium porównawcze*, Fundusz Współpracy, Warszawa 1998.
- Leś E., Nałęcz S., Wygnański J.J., Toepler S., Salamon L.M., *Sektor Non-Profit w Polsce. Szkic do portretu*, The Johns Hopkins University – Instytut Studiów Politycznych PAN – Bank Informacji o Organizacjach Pozarządowych KLON, Warszawa 2000.
- Lohmann R.A., *The commons. New perspectives on nonprofit organizations and voluntary action*, Jossey-Bass Publishers, San Francisco 1992.
- Rymasa A., *Partnerzy służby publicznej? Wyzwania współpracy sektora pozarządowego z administracją publiczną w świetle doświadczeń amerykańskich*, „Trzeci Sektor” 2005, nr 3, s. 53–66.
- Salamon L.M., *Partnerzy w służbie publicznej. Zakres i teoria stosunków rządu z organizacjami non profit*, Wydawnictwo IPISS, „Materiały z Zagranicy”, z. 3(41), Warszawa 1993.
- Seiler B., *Organizacje społeczne we współczesnym świecie*, [w:] *Funkcjonowanie instytucji non-profit w oparciu o normy i standardy Unii Europejskiej*, red. M. Fic, Wydawnictwo „Maria”, Zielona Góra 2002.

²⁴ Litwa, Łotwa i Estonia zostały wzięte pod uwagę w badaniu jako członkowie Unii Europejskiej.

Skrzypiec R., *Trzeci Sektor w Europie*, [za:] P. Frič, *The uneasy partnership of the state and the third sector in the Czech Republic*, [w:] *The Third Sector in Europe. Prospects and challenges*, red. S.P. Osborne, Routledge, Taylor and Francis, London–New York 2008.

Załuska M., *Prawne i organizacyjne ramy działania organizacji pozarządowych*, [w:] *Organizacje pozarządowe w społeczeństwie obywatelskim*, red. M. Załuska, W. Toczyński, E. Leś, J. Boczoń, Wydawnictwo Naukowe Śląsk, Katowice 1998.

Streszczenie

Organizacje pozarządowe odgrywają podobną rolę w całej Europie. Mają one sprawić, że ludziom będzie się żyło lepiej. Warunki prawne ich funkcjonowania w poszczególnych krajach, ze względu na rozwój historyczny i sytuację społeczno-gospodarczą, są jednak zupełnie inne. W niniejszym artykule autor prezentuje formy działalności organizacji pozarządowych w krajach europejskich oraz procesy, dzięki którym ewoluowały europejskie modele organizacyjne.

Słowa kluczowe: Trzeci Sektor, modele organizacyjne, organizacje pozarządowe

Numer klasyfikacji JEL: L31, L39